

Mediterrán sziget a Vértesben

Különös érzés a tavasz kezdetekor, a Mezőföld felől a Vértes hegység délkeleti lábáig húzódó Zámolyi-medence fölé ugrásszerűen kiemelkedő, sűrűn tagolt dolomit dombok, most szinte élettelennek tűnő kis fennsíkjaiban barangolni, miközben innen néhány kilométerre a vérteskozmai Fáni-völgy hóvirágokkal ékes gertyános-tölgyeseinek alján, már a kis virágú hunyor bontogatja a zöld szirmait. Főleg annak tudatában érdekes ez, hogy az ilyenkor kissé még holdbélinek tűnő, alig 25-30 km²-es terület a hazai flóra egyik legfajgazdagabb tája, mivel annak mintegy egynegyede, kb. 600 különböző faj találja meg itt az életterét. Néhány fokozatosan melegedő hét és a Csákvár feletti Haraszt-hegy, március végétől az ősz elejéig, mintegy pazar virágkalendárium voltátja fel meg nem unható, szirmokba öntött csodáit.

És minek is köszönhető ez a rejtett varázslat? A hegy – tektonikus törésvonalak mentén a környező medencéből kiugró – déli kitétségű lejtőit, a földtörténeti múltban itt

hullámzott trópusi sekélytengerekben leülepedett, kb. 200-230 millió éves dolomit kőzet alkotja. A meredek falú, száraz aszóvölgyek és az általuk közrezárt szabdalt tetőfelszínnek az alapkőzet sajátos fizikai tulajdonságából, az aprózódásból eredően jöttek létre. A földtani adottságoknak köszönhető felszínalaktan egyedi mikroklimatikus viszonyokkal, mediterrán jellemzőkkel ruházta fel e kistájrészetünket. A déli lejtőkön a napfény a síkvidékinél nagyobb – nyár közepén csaknem merőleges – beesési szöge miatt, hőtöbblet alakul ki, amit a vidékre jellemző redzina talaj, sötét színéből eredő, jó hőelnyelő képessége is tovább fokoz. Így már érthető, hogy miért érezzük úgy egy meleg májusi napon, ha körbenézünk a hullámzó árvalányhaj tenger felett, mintha a Toscanai-dombvidéken lennénk. Nyílt dolomit sziklagyepek, sziklafüves lejtősztyepek, sziklai cserjések és karsztbokor erdőkkel mozaikolt, változatos növényfajokban gazdag erdősztyepp vegetáció alkotja e táj alap ecsetvonásait. Ahol a fehér virágzatú István-király szegfűvek tömött csokraitól, az

endemikus ernyős magyar gurgolyán át, a pazar sömörös kosboron (képünkön) keresztül, az ősszel tűzvörös cserjeszegélyt alkotó cserszömörccéig megannyi, szinte hetenként váltakozó tájesztétikumiban gyönyörködhet mindaz, aki veszi a fáradtságot és elzarándokol e dolomit dombokhoz.

És hogy a fákkal szövetségben élő erdőszlelkületnek is van itt keresnie, a fentiekén kívül, azt az aszóvölgyek mélye és oldallejtői igazolják a legjobban. Országos jelentőségű dendrológiai kincsünk, a hazánkban csak itt természetes állományt alkotó keleti gyertyán (*Carpinus orientalis*) rejlik az árnyasabb völgyek mélyén. A közönséges gyertyánál alacsonyabb termetű, kissé bokorszerű, kisebb levélméretű melegigényes fafajunk, valószínűleg e vértesi délies lejtők melegebb klímájú menedékében élte túl a hazai jégkorszakok szeles, hideg és száraz éghajlatát. E szubmediterrán faj, az egész Balkán-félszigeten tömeges megjelenésű, az adriai karsztbokorerdők elmaradhatatlan jellegzetessége. Vértesi élőhelyéhez legközelebb a Fruska Gora erdeiben találkozhatunk vele.

És, hogy nem csak az egyedi botanikai értékekre vagy a mediterrán tájhangulatra fogékonyakat vonzhatja e táj varázsa, arra jó példa a vidék régészeti, történeti és néprajzi kincseinek gazdag tárháza, mely a közeli Bárcaházi-barlang páratlan paleontológiai leleteitől, a kora középkori, főúri Csák nemzetség emlékein át az Eszterházyak kastélyáig terjed.

Nagy László



Keleti gyertyán (*Carpinus orientalis*)